

PROJEKTET SPRÅKET SOM NYCKEL TILL ETT DELAKTIGT VUXENLIV

Kartläggningmaterial

hos elever med Downs syndrom i den anpassade gymnasieskolan

RAPPORT 2024:4 • IRÉNE JOHANSSON

© Iréne Johansson 2026

Författare: Iréne Johansson

Utgivningsdatum: April 2026

Layout och omslagsbild: Johan Andréasson

Ritade tecken: Produceras av SPSM, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Hemsida: www.spraketsomnyckel.se / www.svenskadownforeningen.se

INNEHÅLL

Inledning	6
Klassrumsbaserad språkträning	6
Vad innebär klassrumsbaserad språkträning?.....	6
Anpassat och samordnat arbete	6
Språkträning utifrån undervisningens innehåll	6
Ämnesövergripande och inkluderande.....	7
Samarbete mellan skola och hem	7
Språkträningsscykeln	8
Steg 1. Kartläggning	8
Steg 2. Basmodellen.....	9
Steg 3. Val av språkträningstema.....	10
Steg 4. Individuella lathundar	10
Steg 5. Genomförande av språkträningen.....	10
Steg 6. Utvärdering	1+
Allmän instruktion för kartläggningsmaterialet	11
Kom igång med språkträningen!	11
Del 1. Pragmatik	12
Samtalets turordningsregler.....	13
Samtalsämne	14
Funktioner i samtalet	14
Kom igång att öva pragmatik!.....	17

Del 2. Grammatik	17
Kom igång att öva grammatik!.....	19
Del 3. Lexikon.....	20
Ordförrådets bredd	20
Ordförrådets djup.....	20
Kategorier av betydelser	20
Ordböjningar och ords relationer till varandra.....	24
Kom igång att öva lexikon!.....	27
Del 4. Fonologi och prosodi.....	28
Ordstrukturer	28
Stavelsestrukturer	28
Fonemsystem	29
Prosodi.....	30
Testinstruktion.....	30
Kom igång att öva fonologi och prosodi!.....	31
Bilaga 1	32
Bilaga 2	33
Bilaga 3	34
Bilaga 4 - facit	39
Bilaga 5 - Testprotokoll	41

INLEDNING

Projektet Språket som nyckel till ett delaktigt vuxenliv genomfördes under åren 2021–2024 på tre anpassade gymnasieskolors individuella program. Totalt erhöll 11 elever språkträning av sina lärare, pedagoger och elevassistenter i skolan under ledning av projektanställd handledare.

I projektet har en modell till språkträning – Klassrumsbaserad språkträning – prövats. Modellen innebär att man använder skolans kursplan och den undervisning som sker i klassrummet som en grund för språkträningen.

Klassrumsbaserad språkträning

Vad innebär klassrumsbaserad språkträning?

Klassrumsbaserad språkträning handlar om att språkträningen sker inom ramen för skolans ordinarie undervisning och enligt kursplanen. Det betyder att språkträningen inte ses som ett separat moment, utan som en naturlig del av skoldagen och undervisningen. Begrepp som långsiktighet, kontinuitet och sammanhang är centrala. Genom att knyta språkträningen till det som händer i klassrummet och till aktuella teman förbereds eleven för de språkliga utmaningar som skolan och det sociala livet ställer.

Klassrumsbaserad språkträning är förvisso inget nytt. I litteraturen finns det många artiklar, som beskriver arbetssätt liknande vår tolkning av begreppet. Dessa artiklar handlar dock i huvudsak om elever som "bara" har problem med språket. I vårt projekt tar vi konceptet ett steg vidare. Våra elever behöver språkträningen för att kunna tillägna sig kunskaper men också för att utvecklas personligt och socialt eftersom de har en språkstörning och IF.

Anpassat och samordnat arbete

Språkträningen anpassas till aktuell undervisning och kursplan och sker i samarbete mellan skolans olika personalgrupper. Det är inte en isolerad aktivitet som eleven gör på egen hand, utan en integrerad del av lärandet där flera vuxna samarbetar kring elevens utveckling. Tillsammans bestämmer man vad som ska övas, hur, när och vem som ska ansvara för olika delar av träningen. Det skapar en röd tråd genom skolgången och ökar chansen att språkutvecklingen blir hållbar över tid.

Språkträning utifrån undervisningens innehåll

Materialet som används i språkträningen bygger på det som är aktuellt i klassens undervisning, inte på separata övningar med eget innehåll. Klassläraren har ett särskilt ansvar för att planera och föreslå teman som blir utgångspunkt för språkträningen. På så vis blir språket alltid kopplat till sitt sammanhang, och eleven får öva på ord och begrepp som faktiskt används i undervisningen. Detta ökar relevansen och gör det lättare för eleven att ta till sig kunskaperna.

Ämnesövergripande och inkluderande

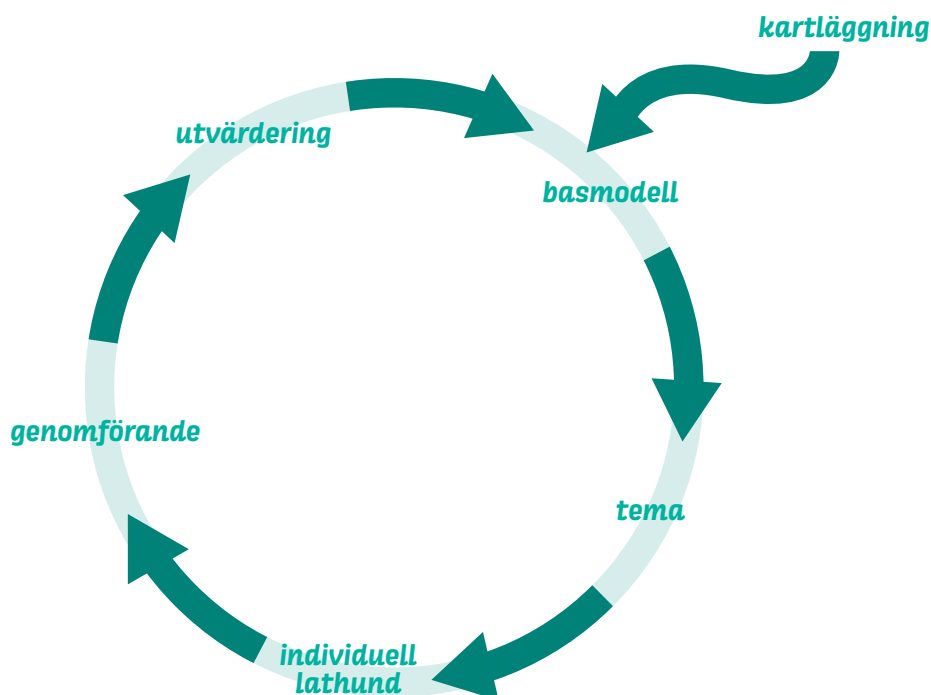
Eftersom språk och lärande går hand i hand har alla skolans lärare ett ansvar för att arbeta språkutvecklande. Modellen är ämnesövergripande – det tema som ligger till grund för språkträningen kan lika gärna komma från ett estetiskt ämne som från ett kunskapsämne. Det gör modellen flexibel och inkluderande, och stärker samarbetet mellan olika ämneslärare.

Samarbete mellan skola och hem

En viktig del av klassrumsbaserad språkträning är att språkträningen är ett naturligt inslag i undervisningen, i stället för att ses som något speciellt utöver skolans ordinarie verksamhet och som eleven övar enskilt utan skolkontext. Därför är samarbete och en samsyn i viktiga frågor mellan vuxna, som finns nära eleven i skola och hem en förutsättning. Det behövs kreativa samtal om språk, språkstörning och språkträning och för att detta ska ske, krävs att parterna förstår varandra, delar kunskap och hyser respekt för varandras kompetenser. Samsyn och samarbete mellan vuxna som finns omkring eleven är en förutsättning för klassrumsbaserad språkträning.

Språkträningsscykeln

Språkträningsscykeln är en modell som visar språkträningen som ett cykliskt förlopp med steg som följer på varandra i samma ordning varje gång.

Steg 1. Kartläggning

Detta kartläggningshäfte riktar sig till elever som ännu inte påbörjat någon språkträning. Kartläggningen fungerar som ett första steg för att komma i gång med arbetet inom ramen för klassrumsbaserad språkträning.

Syftet med kartläggningen är tudelat;

1. Höja personalens medvetenhet om språk och språkstörning

Uppgifterna är utformade för att genomföras i grupper av skolpersonal. Tanken är att personalen, genom att tillsammans reflektera och diskutera kring viktiga begrepp och synsätt, kommer att skapa en gemensam förståelse och terminologi. En samsyn inom personalgruppen är avgörande för att lyckas med klassrumsbaserad språkträning.

2. Ingångsvärden i elevens lathund

Kartläggningen utgör startpunkten för elevens individuella språkträning. Kartläggningshäftet är omfattande och ska få ta den tid som behövs – det är ingen idé att hastiga igenom processen. Lathunden fylls i efterhand, i takt med att kartläggningen fortskrider. Så snart elevens förmåga inom pragmatik kartlagts, skrivs mål i lathunden och träningen kan starta, även om övriga delar ännu inte är klara.

Medan eleven tränar på pragmatik, fortsätter kartläggningen med fokus på till exempel lexikon. När även detta område är kartlagt, adderas nya mål och övningar till lathunden. På så vis utökas språkträningen successivt. För vissa elever kan det ta en hel termin

innan kartläggningen är helt genomförd – men viktigast är att språkträningen kommer igång tidigt och byggs på allteftersom.

Kartläggningen är kvalitativ och beskrivande och metoden är till största delen reflektion och diskussion baserad på egna observationer eller minnesbilder av tidigare observationer. Vissa uppgifter innebär elevens medverkan (bedömning av morfologi, fonologi och prosodi). Kartläggningen kommer inte att ge en rättvisande bild av elevens språkliga kompetens men väl ett input till fortsatt gemensam process.

Steg 2. Basmodellen

Basmodellen är ett centralt verktyg i klassrumsbaserad språkträning. Modellen fungerar som ett mellanled mellan den inledande kartläggningen av elevers språkliga förmågor och upprättandet av individuella lathundar. Genom att erbjuda en tydlig progression och struktur möjliggör Basmodellen att språkträningen blir både målmedveten och flexibel. Basmodellen är indelad i fem versioner.

TABELL 1. Basmodellen

	Version 1	Version 2	Version 3	Version 4	Version 5
Lexikon	Ökad bredd	Ökad bredd och djup Substantiv- Verbböjning	Ökad bredd och djup Adjektivböjning Hyponymi	Ökad bredd och djup Synonymer Antonymer	Ökad bredd och djup Subjunktioner ordklasser
Grammatik	Linjär sats	SVO/SVA	Frasutbyggnad subjekts- & objektsled	Attributiv bisats	Adverbiell bisats
Fonologi	Korrespondens fonem-grafem-teckenbokstav vokaler	Korrespondens fonem-grafem-teckenbokstav konsonanter	Stavelsestruktur i ord Ljudstruktur i tvåljudsord	Stavelsestruktur i ord Ljudstruktur i tvåstaviga ord	Stavelsestruktur Ljudstruktur
Prosodi	Upplevd rytm i ord	Betoningsmönster Ord	Betoningsmönster ord fras	Kontrastiv betoning	Frasering skrift
Pragmatik	Adekvat respons	Initiativ-respons Ge/begära information	Initiativ – respons Beskrivning	Initiativ-respons Förklaring	Turöverlämning Ny/gammal information

Basmodellens fem versioner är utformade med en tydlig progression i svårighetsgrad. Modellen bygger på tidigare forskning om barns språkutveckling, bland annat av Crystal et al. (1976), Josefsson (2005), Nettelbladt & Salameh (2007) samt Norrby (1996). Tanken är att eleven är på väg mot basversionens mål, men att tempot är individuellt. Det innebär att en elev kan stanna kvar inom samma basversion under en längre period medan andra elever avancerar mellan nivåerna i olika takt.

Steg 3. Val av språkträningstema

Det tredje steget i språkträningsscykeln är att utveckla ett språkträningsmaterial som syftar inte bara till språkutveckling utan också kunskapsutveckling. Läraren väljer ett av klassens kommande undervisningstema som anpassas till ett språkträningsmaterial med stöd av basmodellen. Utgångspunkten är att eleven ska öva nödvändiga begrepp och grammatik för att förstå och lära det centrala innehållet i valt ämnestema. Då undervisningstemat tas upp i klassen är eleven språkligt förberedd och har större chans att tillägna sig kunskapsinnehåll men också att vara språkligt aktiv och delaktig i undervisningssituationen.

Basmodellen styr formen och nivån i språkträningen medan temat eller ämnesområdet styr innehållet.

Steg 4. Individuella lathundar

Bedömning av elevens behov av språkträning, stöd av basmodellen och val av undervisningstema leder fram till en lathund för språkträningen med individuella mål, individuellt anpassad metod och material. En lathund är ett pedagogiskt hjälpmedel. Till det yttre är det en enkel tabell som innehåller en sammanfattning av de beslut som fattats kring elevens språkträning. Där anges mål för övningar i pragmatik, lexikon, grammatik, fonologi och prosodi vilket övningsmaterial som ska användas samt hur materialet ska användas. Syftet är att skapa tydlighet, delaktighet och progression i språkträningen. Lathunden fungerar som både vägledning och dokumentation över lärandeprocessen.

En lathund är ett sätt att kommunicera förväntningar, tydliggöra beslut, strukturera språkträningen och att dokumentera elevens läroprocess och framsteg.

Steg 5. Genomförande av språkträningen

Elevernas språkträning i praktiken ser olika ut vad gäller plats, tid, resurser och pedagogik, som en följd av de beslut som fattas inom ramen för de individuella lathundarna. Det som är gemensamt för alla elever är att språkträningen sker i skolmiljö, genomförs av skolans personal och vävs in i den dagliga undervisningen enligt kursplanen.

Steg 6. Utvärdering

Utvärdering är en central faktor i språkträningsscykeln. För varje individuell lathund gäller ett tema/anpassat språkträningsmaterial och en tidsperiod om 4–6 veckor. Vid slutet av denna period utvärderas lathunden och en ny lathund upprättas med nya/reviderade mål, nytt material och en ny tidsperiod.

Allmän instruktion för kartläggningmaterialet

Det viktigaste syftet med detta kartläggningmaterial är att skapa en gemensam terminologi och förståelse för centrala delar och samband inom språk och språkstörning. Det finns två typer av uppgifter i materialet.

1. Bedömning av elevens kompetenser inom lexikon, grammatik och pragmatik sker utan elevens delaktighet. Här ska ni som pedagoger reflektera och diskutera utifrån era erfarenheter, minnen och egna tolkningar av begreppen i formuläret. Fokusera gärna på en elev åt gången. Det finns inga rätt eller fel i dessa diskussioner, utan målet är att ni tillsammans skapar en gemensam och fördjupad förståelse av de viktiga begreppen.
2. Bedömning av elevens kompetenser inom morfologi, fonologi och prosodi kräver elevens delaktighet. Eleven deltar i ett samtal som till största delen stöds av bilder. Men också här ska ni diskutera vad ni upplevt, vad ni minns och hur ni tolkar begreppen i formuläret för att skapa en gemensam förståelse

Elevens språkliga uttryck kan vara tal eller tecken, eller en kombination av båda. Icke-språkliga uttryck som mimik, gester, ljud och kroppsrörelser är också viktiga att diskutera. För några elever kan de språkliga uttrycken saknas och de icke-språkliga är elevens uttryckssätt. För många elever är emellertid de icke-språkliga uttrycken viktiga för att få en helhetsbild av elevens kommunikativa kompetens.

Den bästa arbetsmetod vid kartläggningen är grupparbete med tid för reflektion och diskussion.

Kom igång med språkträningen!

Det andra målet med kartläggningmaterialet är att få fram ingångsvärden till elevens individuella lathund. Så snart en del av materialet är genomarbetat ska elevens språkträning sättas igång. VÄNTA INTE!

1. Ta er tid att gå tillbaka och läsa igenom de reflektioner och diskussioner ni gjort hittills. Fundera över vilka behov av språkträning som framkommit i varje avsnitt.
2. Identifiera och prioritera de behov som känns mest aktuella och viktiga just nu. Välj ett eller ett par behov och fokusera på dessa.
3. Använd Basmodellen (sid 6) och Rapport 3. Metodikhäfte (www.svenskadowndforeningen.se/sprak-et-som-nyckel-till-ett-delaktigt-vuxenliv/projektredovisning/metodikhafte/) som stöd för att finna en nivå för språkträningen och för förslag till övningar.

VÄNTA INTE att sätta igång språkträningen även om inte alla delar i kartläggningshäftet är färdiga. Det går utmärkt att börja med en övning. Kom ihåg att små steg med tydligt fokus gör det enklare att ta sig framåt. Och tänk på att det kan ta tid att hitta den optimala nivån för träningen.

Del 1. Pragmatik

För att vi ska kunna kommunicera på ett effektivt sätt och göra oss förstådda och förstå andra, måste vi veta något mer än om ords betydelser och om hur man kombinerar ord till satser. Vi måste känna till de regler och anpassningar som styr våra samspel med varandra. Vi börjar att lära oss grunderna till detta redan under vår allra första levnadstid och sen utvecklar vi denna kompetens under hela livet genom ökad flexibilitet, fördjupad förmåga att ta den andres perspektiv och att förstå det underförstådda.

Pragmatik handlar om språkets användning i sociala sammanhang. Det är ett svårt område eftersom det inte finns någon tydlig definition på vad som avses med pragmatisk förmåga eller typisk pragmatisk utveckling. Beskrivningarna varierar också som en effekt av att språkets användning är kontext- och kulturbetingat. Det finns alltid en kontext av faktorer som påverkar hur man använder språket. Det kan vara vem man talar med, vad man talar om, hur den yttre miljön är och i vilken tid man befinner sig.

Samtalet är ett språkligt socialt spel mellan minst två personer. Samtalet har turordningsregler, olika syften eller avsikter och kommer att handla om någonting. Ett samtal kan ses som en process där de som samtalar med varandra, skapar betydelser tillsammans. I den processen finns det förväntningar, som den andre måste uppfylla för att hans bidrag i samtalet ska accepteras och betraktas som relevant.

I ett samtal bär orden och satserna (de talade eller de tecknade) betydelser men med blick, mimik, gest och kropp nyanserar vi de språkliga uttrycken. Det finns alltid en bakgrund av icke-språkliga uttryck som förankrar och ger bibetydelser till det som uttrycks med språket. Barnets utveckling av pragmatik börjar med uttryck i blick, icke-språkliga ljud, mimik och kroppen och successivt, hand-i-hand med språkutvecklingen, intar de språkliga uttryckssätten en allt större plats.

	För det mesta	ibland	Sällan	aldrig
Blick, mimik				
Gester				
Ljud som inte är tal				
Föremål				
Bilder				
Tecken				
Tal				
Skrift				

1. Hur kommunicerar eleven med dig?
2. När är elevens kommunikation mest effektiv? Finns det speciella
  - situationer?
  - personer?
  - samtalsämne?

Sammanfatta era diskussioner!

Samtalets turordningsregler

Ett samtal har en struktur av turer. En tur är den tid som en av deltagarna i samtalet har ordet. Sen överlämnas turen till näste deltagare och det uppstår ett växelmonster. Turtagningsreglerna fördelar ordet mellan talarna och föreskriver också att långa tystnader eller att tala i munnen på varandra inte är önskvärda.

Det grundläggande mönstret har tre delar: Inledning – Upprätthållande – Avslut.

Att inleda ett samtal har som sitt första steg att inbjuda till samtal vilket kan ske genom att visa intresse för och fånga uppmärksamheten hos den man vill samtala med. Därefter tar man någon typ av initiativ. Det lilla barnet kan peka på ett sådant sätt att den andre känner sig manad att ge ett svar. Längre fram i utvecklingen kan det ske med en språklig tur som kräver ett svar t ex "Vad tyckte du om filmen?" eller en tur som inte kräver ett svar t ex "Jag såg en film igår"

Att upprätthålla ett samtal kräver att man bekräftar att man tagit emot den andres inbjudan och initiativ. Det lilla barnet kan göra detta genom att visa med kroppen att hen vill ha mer, att samspelet ska fortsätta. Längre fram i utvecklingen lär man sig att upprätthållande turer pekar både bakåt och framåt i samtalet. Effektiva upprätthållande turer knyter an till det som tidigare sagts men för samtidigt in något nytt som ger underlag för fortsatt samtal. Den upprätthållande funktionen utvecklar sig också genom att man lär sig att reparera samtal som brakar ihop eller som hamnar vid sidan av det som samtalet handlar om. Detta kan ske då den andre inte förstår eller pratar på utan att ta hänsyn till att det är den andres rätt till turen. För att reparera måste man alltså inse att den andre inte förstår och försöka reparera genom upprepning, förtydligande, förklaring eller att man omformulerar sig.

Att avsluta gör det lilla barnet genom att visa ointresse, kanske genom att vända bort ansiktet. De mer utvecklade avslutningsturena är i sig bara bakåtpekande. Det ges inget nytt bränsle till fortsatt samtal.

1. Hur gör eleven då hen
  - inviterar dig till samtal?
  - Initierar (påbörjar) samtalet
    - på ett sätt som kräver svar?
    - på ett sätt som inte kräver svar?
2. Hur gör eleven för att upprätthålla ett samtal med dig?
3. Hur gör eleven för att komma in i ett samtal som redan pågår mellan två eller flera personer?
4. Hur gör eleven för att INTE överlämna turen till dig?

Sammanfatta era diskussioner!

Samtalsämne

Alla samtal handlar om något. Det finns ett samtalsämne som kan fördjupas, nyanseras och glida över till ett annat ämne. Den som påbörjar samtalet väljer som regel samtalsämnet. Därvid finns starka förväntningar på att svaret ska knyta an till ämnet men också att det ska tillföras någon liten ny information.

Ett samtal kan omfatta ett eller flera samtalsämnen men varje samtalsdel fokuserar kring samma samtalsämne. Under utvecklingens gång lär man sig att undvika abrupta ämnesbyten, att ge irrelevant och icke-adekvat information och att hålla den röda tråden.

	För det mesta	ibland
Bestämmer eleven samtalsämnet i samtal med dig?		
Håller sig eleven inom samtalsämnets ramar?		
Får du svar på de frågor som ställs? Är svaren adekvata? Till vilken typ av frågor är svaren adekvata? sådana som kräver ja/nej som svar vad-frågor vem-frågor var-frågor hur-frågor när-frågor varför-frågor		
Tillför elevens kommentarer till det du sagt ny information?		
Upprepar eleven samma information?		

Sammanfatta era diskussioner!

Funktioner i samtalet

Denna del av kartläggningsformulär handlar om olika syften som eleven kan ha med sina uttryck. Man kan t ex säga "Jag vill ha lpaden" istället för att själv gå och hämta den. Handlingen är en begäran och om man får avsedd lpad, så har språket förmått någon annan att göra en handling. Det kallas språkliga handlingar därför att språket sätts i stället för en fysisk handling.

Tidigt i utvecklingen är barnets avsikter med sin yttranden omedvetna. Successivt växer insikten om sin egen person och relationer till andra människor och alltmer blir uttrycken medvetna. Från början gör barnet olika missnöjesljud som tolkas av närstående vuxna och utifrån deras tolkningar får barnet mat eller ny blöja. Så snart barnet associerar sina uttryck med en effekt, läggs grunden till de tre förutsättningar som ska uppfyllas för att ett uttryck ska bli en språklig handling.

Den första förutsättningen är att den som säger/tecknar uttrycket ger det en språklig form (ord och grammatik). Den andra förutsättningen är att uttrycket också har en avsikt. Man vill alltså uppnå något med uttrycket. Den tredje förutsättningen är att det finns någon/några andra som tar emot uttrycket och ger det en effekt. Språkliga handlingar kräver alltså minst två personer som är uppmärksamma på varandra och som förstår varandra.

De språkliga handlingarna kräver språkliga uttryck. Innan dessa finns på plats utför barnet kommunikativa handlingar. En lpad kan begäras genom att man sträcker sig mot den, pekar på den eller pekar och tittar på den och samtidigt vokaliserar. Om någon då uppfyller begäran och hämtar lpaden, har en kommunikativ handling uppnåtts.

Under utvecklingen lär sig barnet nya språkliga handlingar samtidigt som uttrycken nyanseras och förfinas. Ofta anges fyra grundfunktioner ur vilka många fler språkliga handlingar vidareutvecklas:

- Informativ funktion. Man gör påståenden om sakförhållanden.
- Påbjudande funktion. Man påverkar den andre att utföra någon handling.
- Kontaktreglerande funktion. Man etablerar och upprätthåller social kontakt.
- Expressiv funktion. Man uttrycker sitt eget inre tillstånd.

Alla språkliga handlingar kan inte ersättas med en fysisk handling t ex att lova, kräva, fråga, beklaga, förklara, konstatera, övertala, uppmuntra, trösta, lura eller imponera. Om man vill ironisera, kan man med överdrivet tonfall säga "Nä men titta så bra det går!" vilket betyder att det inte alls går bra. Uttrycket blir en språklig handling då någon annan uppfattar ironin och kanske ger bifall eller inte bifall.

Språkliga handlingar effektiviserar vardagen. Det går mycket snabbare att säga en sak än att göra den. Dessutom blir man med språkets hjälp oberoende av tid och rum. Man kan utöva påverkan bortom ett HÄR och NU.

Vilka handlingar använder eleven? Hur uttrycker hen dem?

	Blick, mimik, gest. kropp	Språkligt (ord, satser) Tal/tecken
Påkalla uppmärksamhet Till sig själv – <i>se/hör på mig!</i> Händelser – <i>kolla vad som sker!</i> Andra personer – <i>kolla honom/henne/dem!</i>		
Uttrycka känslor t ex arg, ledsen		
Begära – jag vill ha... jag vill göra... föremål hjälp handling – aktivitet information sällskap		
Protestera – vill inte/vill inte ha/vill inte göra... föremål handling – aktivitet sällskap		
Benämna/peka ut föremål, personer, platser – det där är/det heter...		
Kommentera - sätta ord på det som äger rum person – föremål handling – aktivitet		
Hävda sig själv, sin självständighet – "jag kan själv"		
Beskriva sak/person/händelse med egenskaper – en fin blomma/ han simmade fort		
Ge information/presentera fakta... jorden är en planet		
Återge något man upplevt, en händelse/ saga/film...		
Förklara – detta är så här därför att händelser beteenden/Känslor/tankar		
Instruera – gör si så händer det här		
Hota – om du inte gör så här, så blir det negativa konsekvenser		
Korrigerer sig själv – jag sa/gjorde/tänkte fel, jag skulle ha gjort så här i stället		
Förneka – Nej det är inte sant att jorden är platt.		
Berätta – tydlig början, logisk händelsesekvens, tydligt slut egenupplevd historia påhittad historia		
Bekräfta/bejaka – Ja det du säger är sant/korrekt		
Planera – först ska vi göra si, sen ska vi göra så....		
Ironi – säga en sak men mena dess motsats tex vilket vackert väder då det regnar		
Argumentera – du tycker så men jag tycker si därför att...		

Kom igång att öva pragmatik!

1. Läs igenom de sammanfattningar ni skrivit. Fundera över vilka behov av språkträning som framkommit inom turordningsregler, samtalsämne och kommunikativa/språkliga handlingar.
2. Identifiera det behov av språkträning inom området pragmatik som känns mest aktuellt just nu.
3. Använd Basmodellen (sid 6) och Rapport 3. Metodikhäfte (www.svenskadoenforeningen.se/spraket-som-nyckel-till-ett-delaktigt-vuxenliv/projektredovising/metodikhafte/) som stöd för att finna en nivå för språkträningen och för förslag till övningar.
4. 4. Sätt igång att öva pragmatik!

Del 2. Grammatik

Grammatik är kunskap om hur vi kombinerar ord till fraser, satser och meningar för att återge betydelser i ett språk. Det är denna kunskap vi använder för att förstå andras talade satser eller för att själva bilda satser, som andra, som har samma grammatik, kan förstå.

Om man bara kan uttrycka sig med ett ord åt gången, kan man peka ut personer, föremål, platser, känslor, egenskaper eller handlingar. Men om man vill klargöra hur en handling startar, vilka effekter den får, hur den utföres, var eller när den sker eller vad den beror på, då behöver man grammatiken. Detsamma gäller om man vill beskriva vem som äger vad eller vilka egenskaper som tillhör en person, ett djur, ett föremål eller en handling. Med grammatiken kan man koda de relationer som finns i verkligheten mellan person och andra personer, objekt eller platser.

Om man bara kan uttrycka sig med ett ord åt gången är man begränsad till ett HÄR och NU perspektiv. I takt med den grammatiska utvecklingen vidgas gränserna för tiden och rummet för att vid en viss nivå i utvecklingen helt suddas ut. Då kan man tala om sådant som inte finns, har funnits och kanske aldrig kommer att finnas på platser som inte heller finns eller har funnits.

Det finns förstås olika teorier om grammatik. I detta material ses satsen som en struktur – ett satsschema - med bestämda positioner. I dessa positioner kan sedan ord, fraser, satsdelar eller bisatser infogas för att skapa mening.

Utvecklingen visar sig i att allt fler positioner i satsschema nyttjas och fogas samman.

Fundament	Verb 1	Subjekt	Satsadverb	Verb 2	Objekt	Adverbial
subjekt objekt adverbial	finita verb hjälpverb	substantiv pronomen nominalfras infinitivfras bisats	adverb	infinita verb partiklar	substantiv pronomen nominalfras infinitivfras bisats	adverb prepositionsfras infinitivfras

Från början använder barnet ettordssatser och använder i schemat antingen objekts-, verb- eller subjektpositionen. I nästa fas fogas två och tre positioner samman till den grundläggande satsen i svenska

S(subjekt)**V**(verb)**O**(objekt) eller **S**(subjekt)**V**(verb)**A**(adverb).

Utvecklingen visar sig också i den komplexitet som de sju positionerna uppvisar. Från början byggs positionerna upp av enstaka ord. Då sekvensen SVO/A är etablerad börjar enstaka ord att ersättas av fraser och lite senare också av bisatser.

I det följande får ni 15 exempel på satser. Alla satser handlar om farfar som äter pizza. OBS orden t ex farfar – äter – pizza är bara exempel på ord som kan bytas ut mot andra i samma ordklasser. Bortse från orden och diskutera satsstruktur.

Er uppgift är alltså att fundera över vilka satser som ni minns att eleven sagt (eller tecknat) eller som ni tror att eleven spontant skulle kunna säga (eller teckna). Observera speciellt följande:

- Ex 1-3.** Ettordssatser: *Farfar* eller *äter* eller *pizza*.
- Ex 4-6.** Tvåordssatser: *Farfar äter* eller *farfar pizza* eller *äter pizza*.
- Ex 7.** S(substantiv eller pronomen)VO treordssats: *Farfar äter pizza* eller *Han äter pizza* eller *Han äter den*.
- Ex 8.** SVA treordssats: *Farfar/han äter fort*.
- Ex 9.** Negation: *Farfar äter inte pizza*.
- Ex 10.** Utbyggnad med **och** av S(farfar och farmor) och O(pizza och sallad) samt V=V1+V2(har ätit): *Farfar och farmor har ätit pizza och sallad*. Kan också vara: *de har inte ätit pizza och sallad*.
- Ex 11.** Utbyggnad med framförställd bestämning av S(Min gamle farfar) och O(*den goda pizzan*)
- Ex 12.** Sex av sju satspositioner används: både satsadverbial(*redan*) och adverbial(*i köket*)
- Ex 13.** Bisats i S(*Min farfar, som är gammal*) och/eller i O(*pizzan, som är dålig*)
- Ex 14.** O(*Pizzan, som är dålig*) framflyttad till första position i satsen.
- Ex 15.** Alla satspositioner används. Bisats (*Eftersom pizzan var kladdig*) framflyttad till första position i satsen. Utbyggnad av A med bisats (*i mormors kök, då det var nystädat*)

Tabellen visar de 15 exemplen insatta i satsschemat.

Ex	Fundament	Verb 1	Subjekt	Sats- adverbial	Verb 2	Objekt	Adverbial
1	Farfar	äter				pizza	
2							
3							
4	Farfar	äter				pizza	
5	Farfar						
6		äter				pizza	
7	Farfar/Han	äter				pizza/den	
8	Farfar	äter					fort
9	Farfar	äter		Inte		pizza	
10	Farfar och farmor	har			ätit	pizza och sallad	
11	Min gamle farfar	ska			äta	den goda pizzan	
12	Farfar	har		redan	ätit	den goda pizzan	i köket
13	Min farfar, som är gammal	har		inte	ätit	pizzan, som var dålig	
14	Pizzan, som är dålig	får	min gamle farfar	inte	äta		idag
15	Eftersom pizzan var kladdig	åt	farfar	inte	upp	den	i mormors kök, då det var nystädat

Sammanfatta era diskussioner!

Kom igång att öva grammatik!

1. Läs igenom de sammanfattningar ni skrivit. Fundera över vilka behov av språkträning som ni funnit.
2. Identifiera det behov av språkträning inom området grammatik som känns mest aktuellt just nu.
3. Använd Basmodellen (sid 6) och Rapport 3. Metodikhäfte (www.svenskadowndforeningen.se/sprak-et-som-nyckel-till-ett-delaktigt-vuxen-liv/projektredovisning/metodikhafte/) som stöd för att finna en nivå för språkträningen och för förslag till övningar.
4. Sätt igång att öva grammatik!

Del 3. Lexikon

Med lexikon menas uppsättningen av ord som man förstår och använder. Vanligtvis förstår man många fler ord än man använder i sitt eget tal eller tecknande.

Det finns många olika sätt att beskriva lexikon på. Ofta skiljer man mellan dess bredd, djup och yta. Bredden är antal ord som man behärskar passivt (förstår) och aktivt (använder spontant). Djupet handlar om hur orden får sin betydelse genom olika relationer och associationer inom ordförrådet och ytan är ordens form och uttal.

Ordförrådets bredd

Barn som är 18 månader förväntas ha ca 200 passiva ord och 40–50 aktiva ord. Vid skolstarten har barn med typisk utveckling enligt vissa källor ett ordförråd av ca 10 000 ord och under skolåren växer antalet ord med ca 3000 ord/läsår. För att kunna ta till sig innehållet i en dagstidning eller en lärobok för högstadiet eller gymnasiet krävs det att man kan cirka 30 000 ord receptivt. En del menar att det till och med krävs 40 000–50 000 ord för att förstå innehållet i en dagstidning på djupet.

Detta material innehåller inga uppgifter för att kartlägga ordförrådets bredd.

Ordförrådets djup

Djupet i lexikon beskriver den mentala organiseringen av ord. Det handlar om hur vi sparar orden i minnet och hur ordens betydelser definieras. Genom att länka dem till varandra i olika former av nätverk, får orden sina betydelser. Dessa nätverk har stort värde då vi mobiliserar ord, alltså söker de ord i minnet för att förstå eller för att producera.

Kartläggningen är uppdelad i två delar;

1. Reflektioner och diskussioner om betydelsekategorier.
2. Testning av elevens insikter i ordböjningar och ords relationer till varandra.

Kategorier av betydelser

Ordförrådet kan delas in i ordklasser och varje ordklass har ett antal underkategorier som definieras av ordens betydelser. I följande tabeller ges exempel på några betydelsekategorier. I varje kategori finns ett exempel på ord som tillhör kategorin. Uppgiften är alltså inte att diskutera om eleven använder just det ordet utan om eleven har ord som tillhör samma kategori av betydelse. Om ni vet att eleven använder något eller några ord i den aktuella underkategorin, markerar ni med ett streck i kolumnen Observerad. Om ni tror att eleven har ord i kategorin, markerar ni med ett streck i kolumnen Sannolikt.

Låt diskussionen kring varje tabell ske i lugn och ro. Det viktiga är att ta reda på vilka betydelser eleven använder.

Substantiv	exempel	observerad	sannolik
Människor	kvinnor		
Yrken	förare		
Fantasivarelser	tomten		
Namn på organisationer	Röda Korset		
Kroppsdelar	pupill		
Djur	ål		
Föremål	axelrem		
Växter	pelargon		
Material	ylle		
Platser	vägska		
Handlingar	mord		
Processer	brand		
Tillstånd	fattigdom		
Egenskaper	seghet		
Naturföreteelser	tsunami		
Tid	sekund		
Riktning	höger		
Måttenheter	meter		
Ämnen	syre		
Högtider	ramadan		

Verb	exempel	observerad	sannolik
hjälpverb	kan		
Befintlighet	ligga		
Rörelse	lägga		
Konsumtion	dricka		
Varseblivning	uppfatta		
Kommunikation	teckna		
Tänkande	tvivla		
minne	glömma		
Förmåga	orka		
Avsikt	planera		
Önskan	hoppas		
Kvantitet	minska öka		
Ägande	få sälja		
Orsak	bero (på) leda (till)		

Sammanfatta era diskussioner!

Pronomen	exempel	observerad	sannolik
Possessiva	min		
Demonstrativa	den där		
Personliga/ Subjektsform	han		
Personliga/ Objektsform	honom		
Reflexiva	sig		
Reciproka	varandra		
Generaliserande	man		
Interrogativa	vem?		
Kvantitativa	alla		
Nekande	ingen		
Platshållande	Det sitter en katt på trappan		

Adjektiv	exempel	observerad	sannolik
Färg	rosa		
Känslor	generad		
Kvalitet	hård		
Kvantitet	varje		
Storlek	mindre		
Form	kvadrat		
Avstånd	fjärran		
Temperatur	kylig		
Ålder	ung		
Tillhörighet	värmländsk		
Tillstånd	Stängd		

Sammanfatta era diskussioner!

Adverb	exempel	observerad	sannolik
Rum	utomlands		
Grad	alltför		
Sätt	högt		
jämförelse	likartat		
Orsak	därför		
Tid	omedelbart		
Ordningsföljd	nästsist		
Medgivande	givetvis		
Negation	inte		
Frågande	När?		

Konjunktion	exempel	observerad	sannolik
Samordnande	samt		
Särskiljande	eller		
Motsättande	men		
Förklarande	ty		

Prepositioner	exempel	observerad	sannolik
Läge	ovan		
Riktning	upp		
Tidpunkt	före		
medel	med		
ändamål	för		

Subjunktioner	exempel	observerad	sannolik
Allmänna	att		
Relativa	som		
Tid	medan		
Orsak	eftersom		
Villkor	om		
Avsikt	för att		
Följd	så att		
Medgivande	fastän		
jämförelse	såsom		

Sammanfatta era diskussioner!

Ordböjningar och ords relationer till varandra

I detta avsnitt ska eleven testas.

2.1 Genus och numerus

- Du modellerar genom att säga:
Ordet är bok. Det heter **en** bok – många **böcker**.
Ordet är element. Det heter **ett** element – många **element**.
- Sen är det elevens tur att fylla i de ord och ändelser som du utelämnar – se tabellen.
- Anteckna svaren. UA betyder utan anmärkning, alltså korrekt svar. Avvikelse från det korrekta, ska du anteckna och sen sammanfatta till en sammanfattande kommentar.

Du säger och utelämnar det som är streckat.	UA	Avvikelse
Ordet är pojke. det heter ---- pojke, många ----		
Ordet är flicka. det heter ---- flicka, många ----		
Ordet är ben. det heter ---- ben, många ----		
Ordet är familj. det heter ---- familj, många ----		
Ordet är äpple. det heter ---- äpple, många ----		

Sammanfatta era observationer!

2.2 Adjektivkomparation

- Du modellerar genom att säga: Det finns tre böcker.
Den första är rolig, den andra är roligare, den tredje är roligast.
Det finns tre artister. Den första är bra, den andra är bättre, den tredje är bäst.
- Sen är det elevens tur att fylla i de ändelser som du utelämnar – se tabellen.
- Anteckna svaren. UA betyder utan anmärkning, alltså korrekt svar. Avvikelse från det korrekta, ska du anteckna och sen sammanfatta till en sammanfattande kommentar.

Du säger, pekar på avsett föremål och utelämnar det som är streckat.

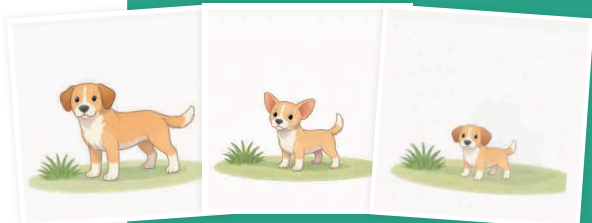
UA

Avvikelser

Det finns tre bollar. Den första är stor, den andra är-----, den tredje är -----

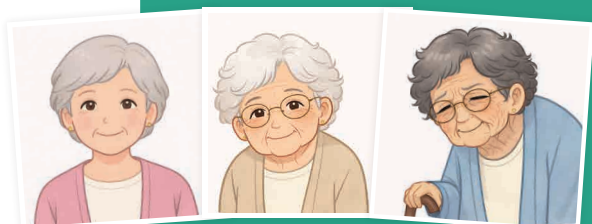
Det finns tre hundar. Den första är liten, den andra är-----, den tredje är -----

Det finns tre månar. Den första är glad, den andra är-----, den tredje är-----

Det finns tre gumor. Den förste är gammal, den andra är-----, den tredje är -----.

Sammanfatta era observationer!

2.3 Nybildning av ord genom avledning

- Du modellerar genom att säga:
Det här är en kille som **blinkar**.
Han kan kallas en **blinkare**.
Det han gör kallas **en blinkning**.
- Sen är det elevens tur att fylla i de ändelser som du utelämnar – se tabellen.
- Anteckna svaren. UA betyder utan anmärkning, alltså korrekt svar. Avvikelser från det korrekta, ska du anteckna och sen sammanfatta till en sammanfattande kommentar.

Du säger och utelämnar det som är streckat.	UA	Kommentar
Det här är en kille som simmar. Han kan kallas en -----. Det han gör kan kallas -----. 		
Det här är en kille som läser. Han kan kallas en -----. Det han gör kan kallas -----. 		
Det här är en kille som löper. Han kan kallas en -----. Det han gör kan kallas -----. 		

Sammanfatta era observationer!

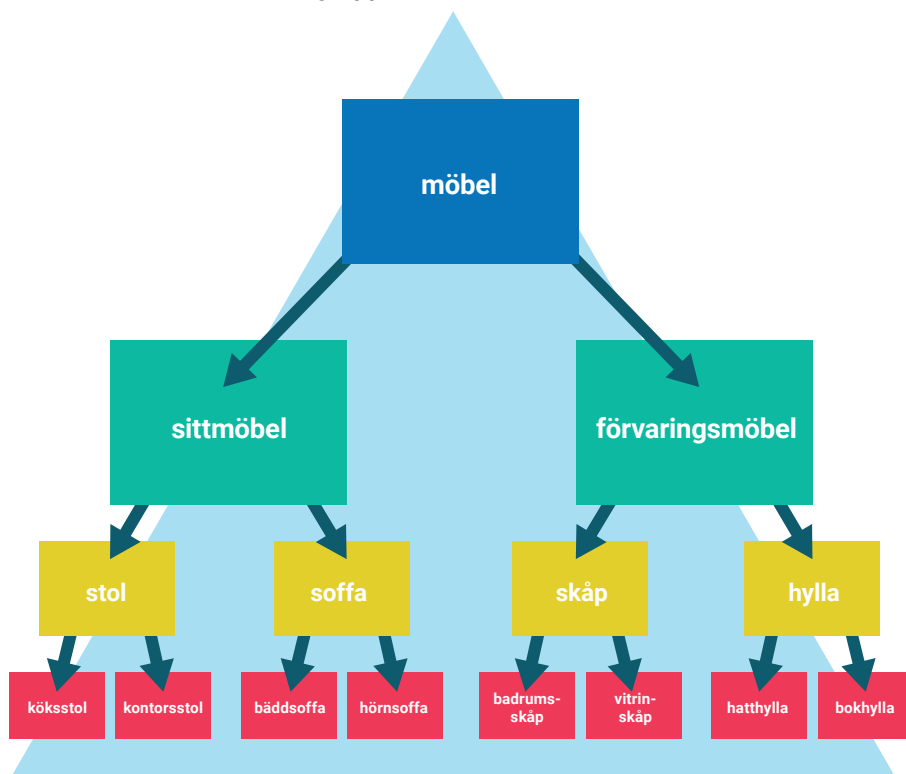
2.4 Synonymer – antonymer

- Du modellerar genom att säga:
Tjej betyder detsamma som **flicka**. Motsatsen till tjej är **kille**.
Rädd betyder detsamma som **skraj**. Motsatsen till rädd är **modig**.
Pigg betyder detsamma som **alert**. Motsatsen till pigg är **trött**.
- Sen är det elevens tur att fylla i de ord som du utelämnar – se tabellen.
- Anteckna svaren. UA betyder utan anmärkning, alltså korrekt svar. Avvikelser från det korrekta, ska du anteckna och sen sammanfatta till en sammanfattande kommentar.

Du säger och utelämnar det som är streckat.	UA	Avvikelser
Kylig betyder detsamma som ----- . Motsatsen till kylig är -----		
Mor betyder detsamma som ----- Motsatsen till mor är -----		
Rolig betyder detsamma som ----- Motsatsen till rolig är -----		

Sammanfatta era observationer!

2.5 Över- och underordnade begrepp

- Du modellerar uppgiften genom att visa och gå igenom följande bild.
- Ge sen eleven bilden av triangeln och samtliga kort som tillhör kategorin DJUR (sen också kategorin MÖBLER). Material finns i bilaga 1-2
- Be eleven bygga upp en begreppshierarki.

Sammanfatta era observationer!

Kom igång att öva lexikon!

1. Läs igenom de sammanfattningar av de korta testningarna ni skrivit. Fundera över vilka behov av språkträning som ni funnit.
2. Identifiera det behov av språkträning inom området lexikon och morfologi som känns mest aktuellt just nu.
3. Använd Basmodellen (sid 6) och Rapport 3. Metodikhäfte (www.svenskadoonforeningen.se/spraket-som-nyckel-till-ett-delaktigt-vuxenliv/projektredovisning/metodikhafte/) som stöd för att finna en nivå för språkträningen och för förslag till övningar.
4. Sätt igång att öva lexikon.

Del 4. Fonologi och prosodi

Fonologi är läran om språkets ljud, deras struktur och de system samt regler som styr hur språkljud kan kombineras i ett visst språk. Fonologi rör alltså vår kunskap om språkljuden – det är en abstrakt nivå som ligger till grund för hur vi uppfattar och tolkar talets ljud. För att vi ska förstå varandra behöver vi dela samma fonologiska system, annars riskerar orden att missuppfattas. Samtidigt fungerar fonologin som en osynlig modell för hur vi själva producerar talets ljud.

Fonologi handlar mycket om mönster och strukturer, som exempelvis ordstrukturer, stavelsestrukturer och ljudsystem inom språket. Vi kan inte observera fonologin direkt men vi får en indirekt inblick i den genom att lyssna till hur ord, stavelser och ljud låter i uttalet.

I det här kartläggningmaterialet bedöms endast ordstrukturer, stavelsestrukturer och ljudsystem.

Ordstrukturer

Ett ord har två sidor. Dels en betydelse, dels en form. Fonologin handlar om ordets form, alltså hur ord är uppbyggda av stavelser och hur dessa stavelser kombineras för att förmedla ordets betydelse. Varje ord har således en ordstruktur där vokaler och konsonanter placeras in. I fonologiska kartläggningar mäts ofta ordens struktur just som antal stavelser. Exempel på svenska ord med olika stavelser är:

- **1 stavelse: dusch**
- **2 stavelser: stjärna**
- **3 stavelser: ambulans**
- **4 stavelser: fotografi**
- **5 stavelser: universitet**

Stavelsestrukturer

Stavelsen är en central enhet inom fonologin eftersom den fungerar som den grundläggande strukturella och rytmiska byggstenen i talat språk. Stavelsen organiserar också vokaler och konsonanter på sätt som är specifikt för det enskilda språket. I svenskan måste varje stavelse innehålla minst en vokal. En vokal kan stå helt ensam utan några konsonanter omkring sig. Men vokalen kan också ha en konsonant både framför och bakom sig eller två eller tre konsonanter både framför och bakom sig. Dessutom finns det regler som bestämmer vilka konsonanter som tillåts kombineras med varandra.

Stavelsens struktur i svenska kan beskrivas med formeln $C_{0-3}VC_{0-3}$, där C står för konsonant och V för vokal, och siffrorna visar hur många konsonanter som kan förekomma i följd. V står alltså för vilken vokal som helst och C för vilken konsonant som helst, men i praktiken begränsas detta av särskilda regler för hur framför allt konsonantkombina-

tioner. Förutom att förstå grundstrukturen måste man alltså under språkutvecklingens gång också lära sig reglerna för hur språkljuden får kombineras.

Några exempel på stavelseuppbyggnad är:

- **am-bu-lans (VC – CV – CVCC)**
- **fjär-il (CCVC – VC)**
- **svamp (CCVCC)**
- **struts (CCCVCC)**

Fonemsystem

Den mänskliga talapparaten kan frambringa ett oändligt stort antal ljud oberoende av vilket språk som talas. Men varje språk har valt ett mycket litet antal av dessa ljud till att få en speciell status av att kunna skilja ords betydelser åt. De betydelseskiljande ljuden är abstrakta enheter som kallas fonem.

Fonemens betydelse illustreras tydligt genom att byta ut ett fonem mot ett annat, vilket kan skapa ett helt nytt ord. Exempel:

- **ris – ras – ros**
- **ros – mos – nos – dos – kos – jos (stavas juice)**

I svenskan finns det 9 vokalfonem och 18 konsonantfonem.

i	y	ɥ	u	ɛ betecknar ä-ljud	p	t		k		ŋ betecknar ng-ljud
e	ø		o	ø ö-ljud	b	d		g		ç tje-ljud
ɛ			a	ɥ u-ljud	m	n		ŋ		ʃ sje-ljud
				u o-ljud	f	s	ç	ʃ	h	
				o å-ljud	v		j			
						l				
						r				

Vart och ett av dessa fonem har ett stort antal uttalsvarianter, beroende på dialekt, kön eller vilka ljud som finns runt omkring i ordet. Tack vare att vi har strukturerat fonemen till abstrakta system, är det möjligt för oss att veta vilka fonem som sägs trots att variationerna i uttal är omfattande.

Under vår språkutveckling lär vi oss att uppfatta och använda fonemen och de strukturer stavelser och ord kan ha. Dessa kunskaper gör det möjligt för oss att känna igen, producera och tolka ord och meningar korrekt, även när vi möter nya eller okända ord.

Prosodi

Fonologi handlar om abstrakta aspekter av ljuden i ett språk. Prosodi betraktas ofta som en del av detta system och rör talets melodi och rytm – alltså hur språket låter utöver själva orden. Prosodi innefattar mönster av rytm, tryck och intonation, vilket handlar om tonhöjdens variation, längden på stavelser och enskilda ljud, samt ljudstyrkan på stavelser och ord.

Språkets rytm formas av hur vi växlar mellan längd och betoning på stavelser, ord, fraser eller hela satser. Vissa stavelser och ord får mer tryck och blir längre, medan andra blir kortare och svagare.

Prosodin har flera betydelsefulla funktioner – den viktigaste är att dela upp talet i mindre enheter så att lyssnaren lättare kan förstå vad som hör ihop och vad som inte gör det i en mening. Dessutom bidrar prosodin till att skilja mellan ords betydelser (som "filen" och "filén"), och till att uttrycka känslor, intentioner och identitet. Genom prosodi avslöjar vi ofta dialekt, känslotillstånd och personlighet – det märks till exempel på hur vi pratar snabbt av entusiasm eller långsamt av tvekan, samt i melodi och betoning när vi uttrycker glädje, ilska eller ironi. Prosodin förmedlar alltså mycket information som inte ligger i de faktiska orden.

I detta material begränsas kartläggningen av prosodi till ordens betoningsmönster.

Testinstruktion

Kartläggningen av fonologi och prosodi är ett bildmaterial. 24 bilder återger ord som innehåller olika ord-, stavelsestrukturer, betoningsmönster och fonem. Bildmaterialet finns i bilaga 3. Presentera bilderna som bildark och peka på en bild i taget. Alternativt klipp isär bildmaterialet till enstaka bildkort.

Presentera alla bilder och förvissa dig om att eleven vet vilket ord som bilderna representerar.

Ta del av facit, tabell i bilaga 4. Det är lättare att lyssna till och bedöma elevens uttal om du vet vilka strukturer du ska lyssna efter.

Ta fram testprotokollet, bilaga 5. Gör ljudupptagning av elevens svar.

Tabellen anger målordens stavning och uttal. I de fall då fonemet inte överensstämmer med bokstav i alfabetet anges fonetiska beteckningar.

Målordens antal stavelser anges i tabellens andra kolumn. Målordens stavelsestruktur samt fonem framgår av tabellens tredje kolumn och målordens betoningsmönster – gäller inte enstaviga ord – presenteras i tabellens fjärde kolumn.

Målord	Antal stavelser	Konsonanter och vokaler	Betoning
	1	bo: bord	
	1	saks sax	
	1	biljet biljet	
	1	sjuts	
	1	kopp kops	
	1	svamp	
	1	dusj dusch	
	1	pjev	
	2	ked-ja kedja	jäm
	2	stj-er- stjärna	jäm
	2	pär-er pärlor	jäm
	2	bor- borste	jäm
	2	tår- tårta	jäm

1. Visa eleven en bild i taget.
2. Be eleven säga vad bilden föreställer.
3. Om eleven inte kan ordet eller säger något annat ska du säga det ord som avses och be eleven att härma dig. Upprepa 2 gånger.
4. Visa två nya bilder på samma sätt.
5. Efter två nya bilder tar du fram den bild som eleven inte kunde benämna. Be eleven säga vad bilden föreställer.
6. Om eleven fortfarande inte kan ordet: Säg ordet själv och be eleven härma dig igen.
7. Fyll i testprotokollet. Kontrollera senare genom att lyssna till ljudupptagningen.
8. De frågor du ska besvara är följande:

1. Hur många stavelser i elevens uttal av orden hör du?
2. Vilka konsonanter och vokaler i elevens uttal av orden hör du?
3. Vilken betoning, jämn, stigande eller fallande i elevens uttal av orden hör du?

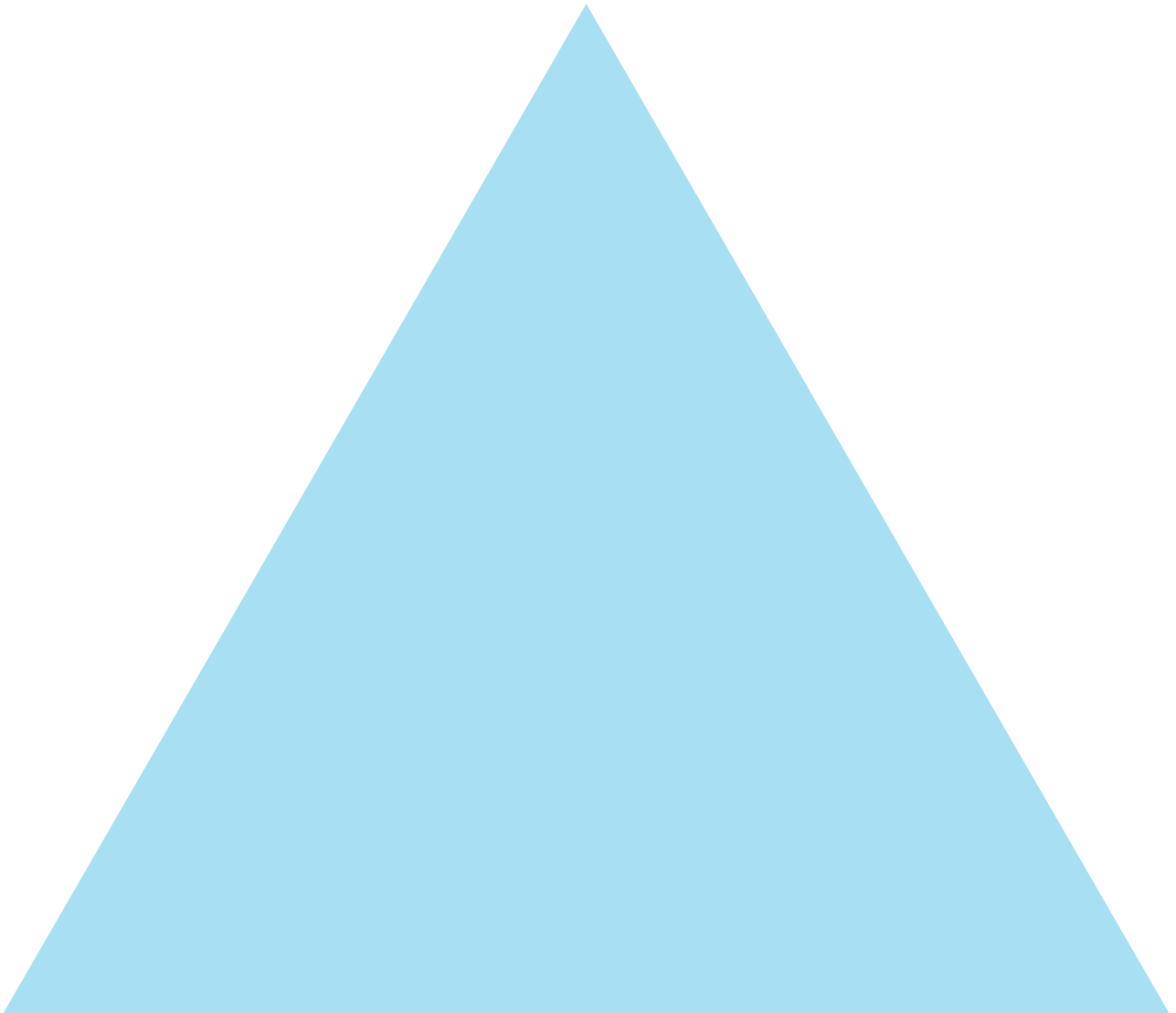
Målord	Antal stavelser	Konsonanter och vokaler	Betoning
	1		
	1		
	1		
	1		
	1		
	1		
	1		
	1		
	2		
	2		
	2		
	2		
	2		

Kom igång att öva fonologi och prosodi!

1. Sammanfatta dina anteckningar i testprotokollet. Fundera över vilka behov av språkträning som ni funnit.
2. Identifiera det behov av utveckling inom området fonologi och prosodi som känns mest aktuellt just nu.
3. Använd Basmodellen (sid 6) och Rapport 3. Metodikhäfte (www.svenskadownforeningen.se/spraket-som-nyckel-till-ett-delaktigt-vuxenliv/projektredovisning/metodikhafte/) som stöd för att finna en nivå för språkträningen och för förslag till övningar.
4. Sätt igång att öva fonologi och prosodi.

Bilaga 1

Begreppstriangel. Över- och underordnade begrepp

Bilaga 2

Ordbilder. Kategorierna djur och yrken

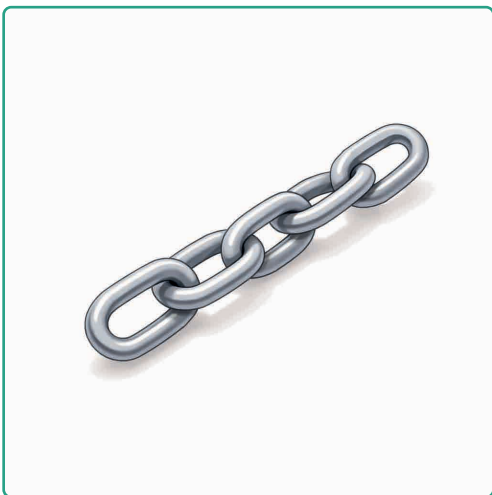
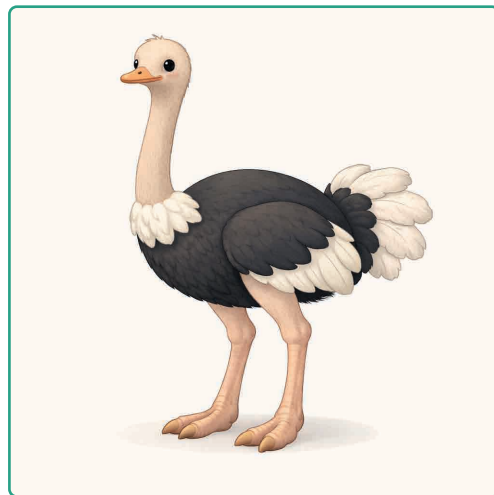
djur	däggdjur	fågel
hund	katt	örn
uggla	tax	labrador
perser	siames	havsörn
kungsörn	kattuggla	berguv

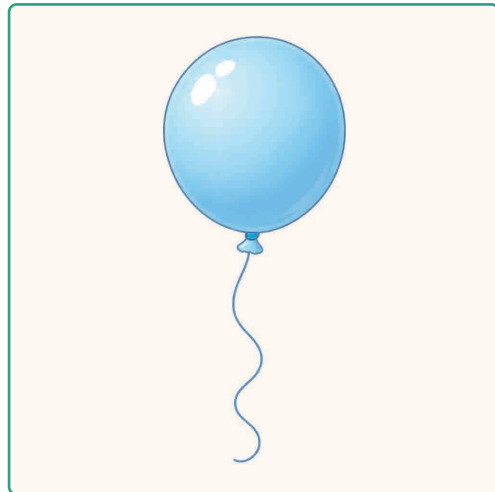
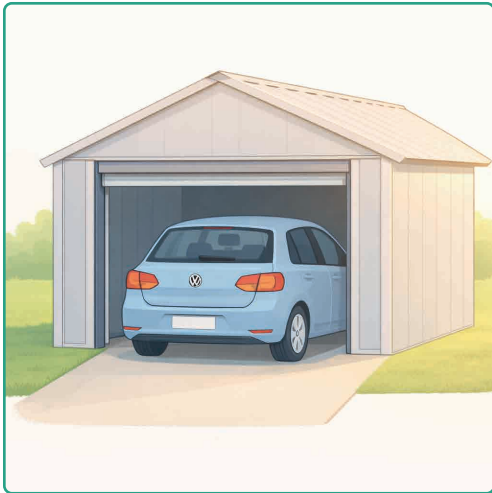
möbel	sittmöbel	förvaringsmöbel
stol	soffa	skåp
hylla	köksstol	kontorsstol
bäddsoffa	hörnssoffa	badrumsskåp
vitrynskåp	hatthylla	bokhylla

Bilaga 3

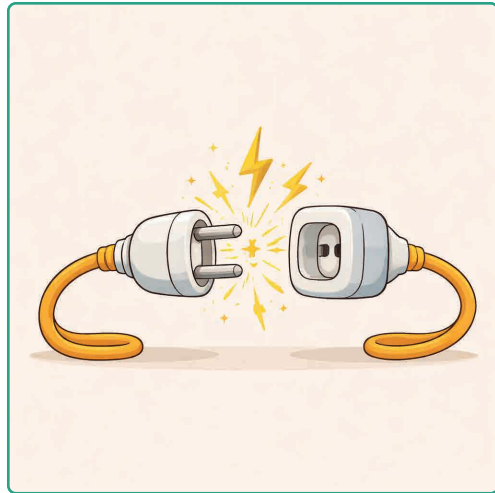
Testbilder. Fonologi och prosodi

75

Bilaga 4

Facit

Målord	Antal stavelser	Konsonanter och vokaler	Betoning
	1	bođ bord	
	1	saks sax	
	1	blikst blixt	
	1	struts	
	1	koş kors	
	1	svamp	
	1	duf dusch	
	1	järv	
	2	Çed - ja kedja	jämn
	2	ş E η - a stjärna	jämn
	2	pä { - or pärlor	jämn
	2	bo ş t - e borste	jämn
	2	tå t - a tårta	jämn

	2	fjä - ril	jämn
	2	skrid - skor	första stavelse
	2	ga - raj garage	andra stavelse
	2	ba - lonj ballong	andra stavelse
	3	bro - ko - li broccoli	första stavelse
	3	am - bu - lans	tredje stavelse
	3	dra - ku - la	första stavelse
	3	spa - ge - ti	andra stavelse
	3	mä - ni - for människor	jämn
	3	jut - i - fem sjuttifem	tredje stavelse
	4	pa - ra - ply	tredje stavelse
	4	fo - to - gra - fi	fjärde stavelse
	4	a - ma - ry - lis	tredje
	5	u - ni - ver - si - tet	femte
	5	e - lek - tri - ci - tet	femte

Bilaga 5

Testprotokoll

Målord	Antal stavelser	Konsonanter och vokaler	Betoning
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			

Kartläggingsmaterial

HOS ELEVER MED DOWNS SYNDROM I DEN ANPASSADE GYMNASIESKOLAN
RAPPORT 2024:4 • IRÉNE JOHANSSON

